

El museu de Francesc Bolòs en els inicis dels museus a Catalunya

GABRIEL ALCALDE GURT
Institut del Patrimoni Cultural
Universitat de Girona

1

1. Casa d'Olot on Francesc Bolòs va instal·lar el seu museu. Fotografia: Gabriel Alcalde

La historia de los orígenes de los museos catalanes está estrechamente ligada a la ciudad de Barcelona, donde, hasta bien entrado el siglo XIX, se localizaban la mayor parte de las realizaciones museísticas. En este trabajo querríamos presentar un museo existente en Olot a principios del siglo XIX, que fue obra del farmacéutico y naturalista Francesc Bolòs. La creación y el desarrollo de este museo recuerda, aunque con otra cronología y en un volumen y una importancia diferentes, al museo de la familia Salvador de Barcelona. Francesc Bolòs creó un pequeño museo a partir de sus colecciones de ciencias naturales y numismática en su casa natal de Olot siguiendo los objetivos generales que llevaban a la instalación de museos en los inicios del siglo XIX.

The history of the origins of Catalan museums is closely linked to the city of Barcelona, until well into the 19th century where most museums were to be found. In this work, we present a museum present in Olot in the early 19th century, work of pharmacist and naturalist Francesc Bolòs. Although with a different chronology and another order of volume and importance, the creation and development of this museum calls to mind the museum of the Salvador family in Barcelona. In his home in Olot, Francesc Bolòs set up a small

La història dels orígens dels museus catalans està estretament lligada a la ciutat de Barcelona, on, fins ben entrat el segle XIX, es localitzen la major part de les realitzacions museístiques. En aquest treball voldríem presentar un museu existent a Olot, a principi del segle XIX, que va ser obra del farmacèutic i naturalista Francesc Bolòs. La creació i desenvolupament d'aquest museu recorda, tot i que amb una altra cronologia i en un volum i una importància diferent, el museu de la família Salvador (García, 1997; Camarassa, 1988).

Francesc Bolòs i Germà va néixer a Olot el 1773 i va morir a la mateixa població el 1844. Seguint una tradició familiar, va ser farmacèutic, títol que va rebre a Barcelona el 1796, el mateix any en què es va establir a la farmàcia familiar d'Olot. Entre els seus treballs científics destaca l'elaboració d'un catàleg de plantes d'Olot i un d'ocells, la creació d'un important herbari i, sobretot, la redacció del primer llibre (Bolòs, 1841) dedicat als volcans d'Olot (Garganta, 1936; Aragonès, 2001). Bolòs va ser corresponsal del Jardí Botànic de Madrid i membre, entre d'altres institucions, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Va crear un museu a la seva casa natal d'Olot, a la planta superior del mateix edifici on, a la planta baixa, hi havia la farmàcia. Miquel de Garganta va dedicar la seva tesi, publicada el 1936, a estudiar la personalitat científica de Francesc Bolòs; d'aquest treball poden extreure's interessants informacions per conèixer aquest museu.

No és fàcil disposar d'informació precisa sobre el Museu de Francesc Bolòs i les seves principals característiques. Se'n coneixen algunes referències escrites els anys 30 i 40 del segle XIX en les quals el mateix Bolòs utilitza la paraula museu al parlar de la seva col·lecció. La primera es troba en un document escrit per Bolòs, citat per Miquel de Garganta (1936), que porta en el seu encapçalament un breu text on es fa referència al museu: «Relación de las monedas que el Dr. D. Francisco Bolòs regala a la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en agradecimiento de haberle nombrado socio correspondiente de ella; esperando poder presentar otras muchas, cuando pacificado nuestro Reino pueda reponer en su museo, el monetario y monedas que tiene retiradas» (Garganta, 1936: 156).

museum from his natural sciences and numismatics collections, following the general principles governing the installation of museums at the start of the 19th century.

Una altra referència figura en el «Discurso preliminar» de la segona edició ampliada del llibre de Bolòs dedicat als volcans d'Olot, editat el 1841. Aquí parla del seu museu i explica els motius pels quals el va crear: «apenas leí los primeros rudimentos de historia natural al emprender mi carrera farmacéutica, cuando luego me cebé en lo delicioso y ameno de tan apreciable ciencia; y como el conocimiento metódico de los seres que la naturaleza contiene en sus tres reinos es la base en que descansa aquella, procuré por todos los medios a mi alcance, conseguir no solamente aquellos objetos naturales que más me chocaban, como eran los relativos a la mineralogía y botánica, sino también recorrer todos los circuitos de este país, para adquirir primeramente una noción fundamental de lo que con más facilidad pudiese recoger, no tanto para el uso farmacéutico en beneficio de la humanidad doliente, como también para formar una colección curiosa, y componer un pequeño museo» (Bolòs, 1841: I). En aquest text veiem, a l'hora, reflectits els objectius generals que portaven a la instal·lació de museus en els inicis del segle XIX.

El museu també és esmentat en el testament de Francesc Bolòs, redactat el 15 de setembre de 1844, poc abans de la seva mort. Entre les diverses disposicions fetes en aquest document conservat a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa s'hi pot llegir: «... tot enterament lo Museo ab tot lo a ell anecso ...».

En aquestes referències es pot veure la voluntat de Bolòs de crear i mantenir un museu propi. El farmacèutic olotí coneixia altres museus, com a mínim el de la família Salvador a qui fa referència també en el seu «Discurso preliminar» i amb qui, almenys des de 1835, s'intercanvien plantes, tal i com es pot veure reflectit en una de les cartes publicades per Garganta (1936). A més, molt probablement coneixia anys abans d'aquesta data l'existència del museu barceloní donada la seva relació en les darreries anys del segle XVIII amb Pierre André Pourret autor de la «Noticia histórica de la familia Salvador», publicada el 1796.

2. Retrat de Francesc Bolòs pintat per Joan Carles Panyó, publicat en la tesi de Miquel de Garganta. Fotografia: Gabriel Alacalde

Bibliografia

AMETLLER, J. (1877). «Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en la provincia de Gerona. XII. Don Francisco Javier Bolós Germà de Minuart». *Revista de Gerona*, XIII (setembre de 1877), p. 376-392.

ARAGONÈS, E. (2001). «Descobrint el vulcanisme quaternari de la Garrotxa: De les observacions precientífiques als primers estudis geològics (s. XVI-XIX)». *Treballs del Museu de Geologia de Barcelona*, 10 (2001), p. 77-125.

BOLÒS, A. (1925). *L'estació paleontològica del "Pont de Ferro" i algunes consideracions sobre el vulcanisme olotí*. Palamós: Estampa de Llorens Castelló.

BOLÒS, A. (1931). «Col·lecció Francesc Xavier Bolòs», *Regió Volcànica Catalana Olot-Girona. Expedició C4 del XIV Congrés geològic Internacional. Acte rememoriatiu*: 39-40. Olot-Barcelona, Impremta Pere Aubert-Tipografia Occitana.

BOLÒS, F. (1841). *Noticia de los extinguidos volcanes de Olot y de sus inmediaciones hasta Amer, y de los nuevamente descubiertos, y no publicados, todos en la provincia de Gerona, de la naturaleza de sus productos y de sus aplicaciones*. Barcelona: Imprenta de los Herederos de la Viuda Pla.

GARCIA, A. (1997). *Els museus d'art de Barcelona: Antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1815*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

GARGANTA, M. (1936). *Francisco de Bolós y la cultura de su tiempo*. Olot: Impremta Aubert.

Es fa difícil fixar l'inici del Museu Bolòs. És possible que no tingui una data precisa de començament sinó que es tracti d'una col·lecció que s'anà formant i que en un moment determinat es va considerar que ja tenia prou entitat per ser considerat un museu. Està documentat que ja a final del segle XVIII Bolòs està aplegant la seva col·lecció, almenys pel que fa referència als exemplars botànics, donat que el 1796 el naturalista Pourret li dóna instruccions per carta sobre la forma de recollir i conservar plantes (Garganta, 1936).

Pel que fa al seu contingut, es disposa d'una informació reduïda però suficient per a fer-se'n una idea. A partir de la correspondència rebuda per Bolòs, que transcriu Miquel de Garganta en la seva tesi doctoral (1936), és possible fer-se una idea dels tipus de materials que conservava i, al mateix temps, de la cronologia de la seva creació.

Una part important del museu la constituïa l'herbari. Com hem vist, per les cartes que li envia Pourret el 1796 es documenta que Bolòs estava realitzant el seu herbari ja en aquests anys. A partir de les diferents cartes publicades per Garganta (1936), es veu com Francesc Bolòs intercanvià plantes i granes amb diferents botànics i col·leccionistes durant tota la resta de la seva vida. Pel que es dedueix d'algunes cartes, per exemple una de Pourret de 1797, Bolòs també disposava d'un jardí on sembrava part de les granes que rebia.

Un altre dels aspectes importants de la col·lecció de Francesc Bolòs són les monedes. Intercanvia monedes amb altres col·leccionistes, i probablement també en compra. En les cartes publicades per Garganta (1936), les primeres referències a la col·lecció numismàtica són de 1815 i es troben referències sobre la seva activitat numismàtica fins i tot en els últims anys de la seva vida (1840).

A més d'interessar-se per les monedes i per l'herbari, Bolòs es dedica també a col·leccionar materials relacionats amb diversos camps de les ciències naturals. Des dels anys finals del segle XVIII el seu interès naturalista es dirigeix també cap a les roques i els minerals, i de manera especial cap als relacionats amb el vulcanisme. També recollia insectes (ja en el 1796) i col·leccionava mol·luscs i fòssils (tal i com testimonia una carta de 1833 publicada per Garganta, 1936). En la col·lecció figurava un molar de mamut, procedent, probablement, de la Vall de Bianya a la Garrotxa (Bolòs, 1925). També col·leccionava materials arqueològics i objectes antics (hi ha referències en aquest sentit en unes cartes datades de 1833 i 1840 publicades per Garganta, 1936).

A banda d'aquestes cartes, es disposa d'una descripció del Museu Bolòs que publica Agustín Yáñez en un elogi històric de Francesc Bolòs publi-

cat el 1847: «...el herbario de Bolòs fue todo obra suya y se compone de más de seis mil especies clasificadas por el sistema sexual y distribuida en veintidós tomos [...]. Por último el museo [...] contiene una colección muy abundante de minerales, petrefactos y otros fósiles, bastantes conchas, varias antigüedades romanas y otras preciosidades, y el monetario que comprende más de seis mil ejemplares antiguos, algunos de mucho valor, todo fue recogido o comprado por nuestro consocio» (Yáñez 1847: 30-31). Aquesta descripció coincideix amb els components del museu que es poden deduir de les cartes rebudes per Bolòs i publicades per Garganta (1936).

YÁÑEZ, A. (1847). *Elogio Histórico del doctor D. Francisco Javier Bolós Germá de Minuart*. Barcelona: Imprenta de los Herederos de la Viuda Pla.

Amb tot això és possible fer-se una certa idea del contingut del Museu de Francesc Bolòs, una col·lecció àmplia i diversa, d'acord amb els conceptes de la seva època, que comptava amb exemplars de botànica, zoologia, fòssils, objectes arqueològics, etc. i que és complementava amb una extensa biblioteca. L'inici de la col·lecció Bolòs, es pot situar a final del segle XVIII, en el moment d'instal·lar-se a Olot, i molt probablement aquesta va comptar d'entrada, almenys pel que fa a la botànica o a les ciències naturals, amb una part que provindria dels seus familiars que el varen antecedir a la farmàcia olotina. A partir dels primers anys del segle XIX la col·lecció tindria ja un cert volum i una consideració de museu per part del mateix Bolòs i des d'aquests moments va rebre ja alguns visitants.

Existeix un llibre de visites al museu en el qual es poden trobar referències de visites des de l'any 1808, tot i que molt probablement el llibre va ser iniciat amb posterioritat a aquesta data. Les anotacions de 1808-1842 es poden separar en dos moments; en un primer, que aniria fins al 1828, les poques anotacions que hi ha indiquen només el nom del visitant i l'any, mentre que a partir de 1829 les referències, poc nombroses encara, fixen, a més, el dia i mes de la visita. A partir de 1842 les anotacions estan fetes pels propis visitants del museu i el nombre de visites inscrites s'incrementa; per exemple, el 1846, dos anys després de la mort de Bolòs, el nombre de visites que hi consta és de 110, una xifra relativament important per a l'època. Les anotacions d'aquest llibre continuen fins al 1883.

Els descendents de Francesc Bolòs varen continuar el museu i, almenys les dues generacions següents (Oriol Bolòs i Santaló -1809-1889- i Ramon Bolòs i Saderra -1852-1913-) el varen mantenir i en varen ampliar el contingut.